

# เทคนิคการขอตำแหน่งทางวิชาการ: เส้นทางสู่ความก้าวหน้าในสายอาชีพอาจารย์มหาวิทยาลัย

วิทยาการโดย ผศ.ดร. ยศธร ทวีผล  
สรุปโดย บัณฑิตวิทยาลัย  
สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

การประชุมและบทความนี้ได้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับวุฒิการศึกษาและตำแหน่งทางวิชาการในสถาบันอุดมศึกษา โดยเน้นกระบวนการสมัคร ตำแหน่ง และประโยชน์ของการได้รับตำแหน่ง โดยเฉพาะตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ (ผศ.) ซึ่งเป็นก้าวแรกที่สำคัญในสายอาชีพนักวิชาการ

## 1. ความแตกต่างระหว่างวุฒิการศึกษาและตำแหน่งทางวิชาการ

สิ่งแรกที่ต้องทำความเข้าใจคือความแตกต่างระหว่าง “คุณวุฒิ” และ “ตำแหน่งทางวิชาการ”

- **คุณวุฒิ** คือระดับการศึกษาที่สำเร็จมา เช่น ปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก หรือสูงกว่า ปริญญาเอก เมื่อสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาเอก จะมีคำนำหน้าว่า "ดอกเตอร์"
- **ตำแหน่งทางวิชาการ** คือ ตำแหน่งที่อาจารย์ได้รับการสร้างสรรค์ผลงานทางวิชาการและยื่นขอ โดยมีลำดับขั้นจากอาจารย์ (Lecturer) ไปยังผู้ช่วยศาสตราจารย์ (Assistant Professor) รองศาสตราจารย์ (Associate Professor) และสูงสุดคือศาสตราจารย์ (Professor) ตำแหน่งเหล่านี้มีได้มาโดยอัตโนมัติจากการสำเร็จการศึกษา แต่ต้องผ่านกระบวนการทำผลงานและการยื่นขอประเมิน

## 2. ความสำคัญและประโยชน์ของตำแหน่งทางวิชาการ

การมีตำแหน่งทางวิชาการถือเป็นการันตีคุณค่าและความสามารถของอาจารย์ในทางวิชาการ ซึ่งแตกต่างจากตำแหน่งครูในโรงเรียนประถมหรือมัธยม ที่แม้จะมีวิทยฐานะ (เช่น ค.ศ. 3, ค.ศ. 4) แต่ก็ไม่ได้มีคำนำหน้าเป็นตำแหน่งทางวิชาการ นอกจากนี้ การมีตำแหน่งทางวิชาการยังส่งผลดีต่อสถาบันการศึกษาโดยรวม เนื่องจากเป็นเกณฑ์หนึ่งในการวัดและประเมินคุณภาพ รวมถึงการประกันคุณภาพการศึกษาของหลักสูตร คณะ หรือสถาบัน ซึ่งจะช่วยให้ผ่านการประเมินในระดับดีหรือดีมากได้

ประโยชน์ที่สำคัญและเป็นรูปธรรมอย่างหนึ่งคือ **ผลประโยชน์ทางการเงิน** โดยผู้ที่ได้รับตำแหน่งทางวิชาการจะได้รับ "เงินประจำตำแหน่งทางวิชาการ" ซึ่งสูงกว่าการขึ้นเงินเดือนประจำปีอย่างมาก เช่น ผู้ช่วยศาสตราจารย์จะได้รับเงินประจำตำแหน่งเพิ่มประมาณ 12,000 บาท นอกจากนี้ การมีตำแหน่งยังเพิ่มโอกาสและความก้าวหน้าในชีวิตรับราชการ

## 3. กระบวนการและข้อกำหนดเบื้องต้นในการสมัครตำแหน่งทางวิชาการ (เน้นผู้ช่วยศาสตราจารย์)

การขอตำแหน่งทางวิชาการต้องอ้างอิงองค์ความรู้ที่ผ่านกระบวนการค้นคว้าวิจัยอย่างมีขั้นตอน มีหลักวิชาการ มีทฤษฎี และแนวคิดรองรับ ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่เป็นสากลและเป็นที่ยอมรับในระดับประเทศและระดับโลก ไม่ใช่ความเชื่อส่วนบุคคลหรือ "ผีบอก"

กระบวนการสมัครตำแหน่งทางวิชาการ โดยเฉพาะสำหรับผู้ช่วยศาสตราจารย์ (ผศ.) มีองค์ประกอบหลักที่ต้องเตรียมดังนี้:

- **ประสบการณ์การสอน:** สำหรับผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก ต้องมีประสบการณ์การสอนไม่น้อยกว่า 1 ปี
- **เอกสารประกอบการสอน:**
  1. เป็นเอกสารที่ใช้สำหรับการประเมินภายในของสถาบัน ไม่ใช่ผลงานที่ใช้ยื่นขอตำแหน่งทางวิชาการโดยตรง
  2. ควรมีความยาวประมาณ 100 หน้า
  3. เนื้อหาต้องสอดคล้องกับคำอธิบายรายวิชา (มคอ.) ที่รับผิดชอบอยู่
  4. เน้นการสื่อสารกับนักศึกษาให้เข้าใจเนื้อหา อาจมีแบบฝึกหัดหรือกรณีศึกษาประกอบ ไม่จำเป็นต้องมีความลุ่มลึกในระดับวิเคราะห์สังเคราะห์
  5. ผ่านกระบวนการสอบสอนภายในที่แต่งตั้งโดยคณะ โดยมักจะผ่านกันทุกคน
  6. ผลการสอนสอนมีอายุ 3 ปี
  7. ไม่สามารถนำเอกสารประกอบการสอนไป “อัปเดต” หรือดัดแปลงเป็นหนังสือหรือตำราเพื่อยื่นขอตำแหน่งใดโดยตรง เนื่องจากความลุ่มลึกและขอบเขตเนื้อหาที่แตกต่างกันมาก
- **ผลงานทางวิชาการหลัก (สำหรับการยื่นขอ ผศ.):** อาจารย์สามารถเลือกยื่นได้ 2 รูปแบบ:
  1. งานวิจัย 2 เรื่อง
  2. งานวิจัย 1 เรื่อง และหนังสือหรือตำรา 1 เรื่อง งานวิจัยถือเป็นสิ่งบังคับ ที่ต้องมีอย่างน้อย 1 เรื่องสำหรับการขอตำแหน่งทางวิชาการทุกระดับ

## 4. รายละเอียดของผลงานทางวิชาการหลัก

### 4.1 งานวิจัย

- **การรับรองจริยธรรมการวิจัย (IRB):**
  - **สำคัญและบังคับ** ต้องได้รับการรับรอง IRB ก่อนเริ่มเก็บข้อมูล
  - คือการขอรับรองจริยธรรมการวิจัยในคน เพื่อปกป้องสิทธิและความปลอดภัยของผู้ให้ข้อมูล
  - ต้องส่งโครงร่างการวิจัย (ประมาณ 3 บท หรือ 10-30 หน้า) ไปให้คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยประเมิน
  - คณะกรรมการจะพิจารณาว่างานวิจัยมีการระบุตัวตนของผู้ให้ข้อมูลหรือไม่, มีการปกปิดข้อมูลอย่างไร, และมีการทำลายข้อมูลหลังการวิจัยอย่างไร
  - ผู้ขอต้องมีใบรับรองการผ่านการอบรมจริยธรรมการวิจัยในคน (หาอบรมได้จากหน่วยงาน เช่น วช. หรือมหาวิทยาลัยต่าง ๆ)
  - กระบวนการขอ IRB ใช้เวลาประมาณ 1-2 เดือน
- **การเผยแพร่:**
  - งานวิจัยต้องได้รับการตีพิมพ์ในวารสาร
  - **คุณสมบัติของวารสาร:**
    - ต้องมีผู้ทรงคุณวุฒิประเมิน (Peer Review) อย่างน้อย 3 คน
    - ผู้ทรงคุณวุฒิต้องมาจากหลากหลายสถาบัน และ ไม่สังกัดสถาบันเดียวกันกับผู้เขียน
    - วารสารต้องตีพิมพ์อย่างต่อเนื่องมาแล้วอย่างน้อย 3 ปี (ไม่ใช่ 1 หรือ 2 ปี และต้องไม่ขาดตอน)
    - ไม่ถือว่าการนำเสนอต่อชาวบ้านเป็นการเผยแพร่ที่ยอมรับในเกณฑ์นี้
- **การเขียนงานวิจัย:**
  - ควรเริ่มต้นจากการระบุ **ปัญหาการวิจัยที่ชัดเจน**

- เชื่อมโยงปัญหากับองค์ความรู้ที่เราถนัด
- การทบทวนวรรณกรรมควรครอบคลุมปัญหาในระดับกว้าง (เช่น ระดับโลก) เพื่อหาฐานข้อมูลที่สนับสนุน
- **ระเบียบวิธีวิจัยต้องถูกต้อง** และมีการอธิบายที่มาที่ไปอย่างมีเหตุผล โดยอ้างอิงจากงานวิชาการของนักวิชาการท่านอื่น (เช่น เหตุผลในการเลือกใช้ Delphi Technique, การกำหนดจำนวนผู้เชี่ยวชาญ) ไม่ใช่แค่การกล่าวลอย ๆ ว่าใช้หรือไม่ใช้เครื่องมือใด
- ระบุขั้นตอนการดำเนินงานวิจัยอย่างละเอียด เช่น การคัดเลือกพื้นที่ศึกษา การออกแบบการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์
- คุณภาพของงานวิจัยสำหรับตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ (ผศ.) ขอเพียงแค่ระดับ B ซึ่งหมายถึงกระบวนการวิจัยถูกต้อง และแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าทางวิชาการ หรือนำไปใช้ประโยชน์ได้ ไม่จำเป็นต้องสร้างองค์ความรู้ใหม่ระดับโลก
- **การมีส่วนร่วมในงานวิจัย:** อย่างน้อย 1 เรื่อง อาจารย์ต้องเป็นผู้ประพันธ์อันดับแรก (First Author) หรือผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding Author) อีกเรื่องหนึ่งสามารถร่วมกับผู้อื่นได้

## 4.2 หนังสือหรือตำรา

- **ความแตกต่างของประเภท:**
  - **ตำรา:** มุ่งเน้นการอธิบายแนวคิดเพื่อการสอนในรายวิชาใดวิชาหนึ่งเป็นการเฉพาะตามคำอธิบายรายวิชา
  - **หนังสือ:** มีขอบเขตกว้างกว่า เป็นประโยชน์ต่อบุคคลทั่วไป สามารถเข้าถึงได้หลากหลาย
- **การเขียนหนังสือ:**
  - เป็นงานที่ต้องใช้เวลาและความยากในแง่ของการจัดกลุ่มประเด็นและเนื้อหาให้เป็นระบบ
  - **หัวใจสำคัญคือการสร้างความรู้ใหม่** ไม่ใช่เพียงแค่การรวบรวมหรือสรุปข้อมูลที่มีอยู่
  - ต้องมีการสังเคราะห์ข้อมูลจากหลายแหล่ง
  - โครงสร้างหนังสือควรมีบทที่ชัดเจน เช่น ภูมิหลัง ทฤษฎี และข้อโต้แย้ง โดยต้องแสดง "ข้อค้นพบ" หรือ "มุมมอง" ของผู้เขียนเองจากการศึกษาค้นคว้าจำนวนมาก
  - ควรระบุ "วิธีการศึกษา" ของการเขียนหนังสือ เช่น วิธีการตั้งคำถาม การค้นหาคำตอบ การเลือกใช้ฐานข้อมูล การใช้คีย์เวิร์ด การกำหนดเกณฑ์คัดเข้า/คัดออกวรรณกรรม เพื่อแสดงถึงกระบวนการที่เป็นระบบ
  - สามารถนำงานวิจัยหรือรายงานของตนเองที่เคยทำไว้ในชั้นเดียวกันมาประกอบเพื่อสร้างความเชื่อมโยงและความน่าเชื่อถือ
  - ควรขอเลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ (ISBN)
  - แม้หนังสือจะเป็นเรื่องที่ผู้ทรงมักจะให้แก้ไข (อาจหลายรอบ) แต่ก็ไม่ควรยัดเยียดโดยสิ้นเชิง เว้นแต่จะไม่มีความรู้ใหม่เลย หรือเป็นการทำซ้ำผลงานเดิม
  - ต้องมีผู้ทรงคุณวุฒิ 3 คนจากหลากหลายสถาบันที่ไม่ได้สังกัดเดียวกับผู้เขียนประเมิน จากนั้นเผยแพร่ผ่านเว็บไซต์หรือห้องสมุด
- **คุณภาพ:** หนังสือหรือตำราควรสะท้อนถึงการกลั่นกรององค์ความรู้และทฤษฎีอย่างเข้มข้น และแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจที่ลึกซึ้งของผู้เขียน

## 5. ความท้าทาย กำลังใจ และการสนับสนุน

การขอตำแหน่งทางวิชาการในอดีตอาจเป็นเรื่องยากและสับสนเนื่องจากระเบียบมีการเปลี่ยนแปลงบ่อย แต่ปัจจุบันระเบียบมีความนิ่งมากขึ้น ทำให้กระบวนการง่ายขึ้นและมีโอกาสสำเร็จสูง หากทำตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดอย่างละเอียดรอบคอบ สำหรับตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ (ผศ.) โอกาสที่จะได้รับสูงมาก (ประมาณ 80%) หากผลงานไม่ได้ "มั่วซั่ว" เพียงแค่ทำตามระเบียบวิธีที่ถูกต้องก็มีโอกาสผ่านสูงแล้ว ไม่จำเป็นต้องสร้างองค์ความรู้ใหม่ระดับโลก

สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชนเองก็ให้ความสำคัญกับการสนับสนุนคณาจารย์ในการขอตำแหน่งทางวิชาการ โดยมีการแจ้งระเบียบกฎเกณฑ์ อัปเดตข้อมูล และอำนวยความสะดวกในด้านแบบฟอร์มต่าง ๆ รวมถึงการพิจารณาจัดตั้งคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคนของสถาบัน เพื่ออำนวยความสะดวกในการขอ IRB

นอกจากเส้นทางหลักข้างต้นแล้ว ยังมีอีกหนึ่งช่องทางในการขอตำแหน่งทางวิชาการคือ **ผลงานบริการวิชาการรับใช้สังคม** ซึ่งเป็นสิ่งที่สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชนเน้นย้ำ โดยเป็นการนำผลงานจากการปฏิบัติจริงในพื้นที่ สังคม ชุมชน ท้องถิ่น มาเขียนในรูปแบบที่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์การขอตำแหน่ง ซึ่งจะต้องมีการจัดทำเป็นเอกสารหลักฐาน และมีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรับรอง ช่องทางนี้จะเป็นอีกทางเลือกหนึ่งสำหรับอาจารย์ที่มีผลงานในลักษณะดังกล่าว

## **สรุป**

การขอตำแหน่งทางวิชาการเป็นก้าวสำคัญในสายอาชีพอาจารย์มหาวิทยาลัย ซึ่งแม้จะดูเหมือนซับซ้อน แต่ก็ก็เป็นสิ่งที่ทำได้ หัวใจสำคัญคือการทำความเข้าใจระเบียบและหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการจัดทำเอกสารประกอบการสอน การทำวิจัย (พร้อม IRB และการเผยแพร่ที่ถูกต้องตามหลักเกณฑ์) และการเขียนหนังสือ/ตำราที่แสดงถึงการสร้างความรู้ใหม่ การเตรียมตัวอย่างละเอียดรอบคอบ การปรึกษาเจ้าหน้าที่ และการได้รับกำลังใจและการสนับสนุนจากสถาบัน จะช่วยให้กระบวนการนี้ประสบความสำเร็จ และนำมาซึ่งความก้าวหน้าในชีวิตและอาชีพการงานของอาจารย์ทุกท่าน